

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK'TE ETİK

Murat TAŞDAN*

İlhan YALÇIN**

ÖZET

Bu çalışmada Psikolojik Danışma ve Rehberlik uygulamalarında göz önünde bulundurulması gereken etik ilkelerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, öncelikle etik ve meslek etiği kavramları açıklanmış, daha sonra psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar için geliştirilmiş olan etik ilkeler üzerinde durulmuştur. Çalışma kapsamında Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, Amerikan Psikolojik Danışma Derneği ve Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneği'nin yayınladığı etik ilkelerden yararlanılmıştır. İlkelerden bazıları örnek olaylarla zenginleştirilerek açıklanmıştır. Son olarak psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde etik ve yasa arasındaki ilişki incelenmiştir. Psikolojik danışma uygulamalarının etik ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmesi için ilkelerin hem alanda çalışanlar tarafından içselleştirilmesi hem de uygulamaların yaptırım gücü olan bir denetleme kurumu tarafından kontrol edilmesi gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Etik, meslek etiği, psikolojik danışma ve rehberlik etiği.

ETHICS IN COUNSELING**ABSTRACT**

The aim of this study was to analyze the code of ethics which has to be taken into consideration in the services of counseling. By this aim, first of all the terms of ethics and professional ethics were explained and then the code of ethics was emphasised. In this study, the code of ethics of Turkish Psychological Counseling Association, American Counseling Association and American School Counselor Association were used. Some of these code of ethics was explained and enriched by case studies. At the end of the study the relations between ethics and laws in the counseling were examined. In order to do counseling services in the frame of code of ethics, these code of ethics must be accepted by the counselors and also the applications must be controlled by an organisation which has an authority.

Keywords: Ethics, professional ethics, counseling ethics.

1. Giriş

Etik, felsefi anlamda insan davranışlarının doğru veya yanlış olarak değerlendirilmesini incelerken, daha çok olması gerekenler üzerinde durur. Meslek grupları, toplumdaki etik duyarlılığın artması ile birlikte mesleğin etik ilkelerini açıklama ihtiyacı duymuşlardır. Meslekler ile ilgili kurum ve kuruluşlar, yayınladıkları ilkeler ile üyelerinin uygulamalarına standartlar getirmeyi ve onları koruyarak denetlemeyi amaçlamışlardır.

Mesleki etik ilkelerinin temel amacı, meslek üyelerinin, kendilerini eleştirerek, gelişmelerine olanak sağlamaktır. Meslek etiği ilkeleri, doğrudan insan ile ilgili mesleklerde çalışanların uyması gereken davranış kurallarıdır. Meslek etiğinin en önemli yararlarından biri

* Araş. Gör. Murat Taşdan, Ankara Üniversitesi, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı

** Araş. Gör. İlhan Yalçın, Ankara Üniversitesi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı

dünyanın her yerinde aynı meslek çalışanlarının bu kurallara uygun davranmalarının gerekli olmasıdır (Aydın, 2003, 25).

Etik ilkeleri, bütün sorunlara ilişkin yanıtların verildiği metinler olarak düşünmemek gerekir. Bu ilkeler, eylemin doğru ya da yanlışlığının belirsiz olduğu durumlarda bireylere yol göstermelidir. Bununla birlikte etik ilkeler ile doğru davranışların teşvik edilmesi ve yanlış davranışlardan caydırılması için bazı parametrelerin oluşturulması amaçlanır (DeSensi ve Rosenberg, 1996 akt. Aydın, 2003, 29).

Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar, insanlara yardım hizmeti sundukları için etik ilkeler, bu alanda daha da önem kazanmıştır. Psikolojik danışma ve rehberlik alanında etik ilkeler ilk olarak Amerikan Psikolojik Danışma Derneği (ACA) tarafından ortaya konulmuştur. Voltan-Acar (2003), 1985 yılında yazdığı bir makalesinde psikolojik danışmanlık mesleğinin bazı etik ilkelerini hukuk mesleğinin ilkeleri ile karşılaştırmıştır. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (Türk PDR-DER) ise 1995 yılında, PDR alanında çalışanlar için bir kılavuz niteliğinde olan etik ilkeler kitapçığını hazırlamış ve yayınlamıştır. Bu ilkeler okul psikolojik danışmanları da (okul rehber öğretmenleri) dâhil tüm ruh sağlığı çalışanlarının uygulamalarını kapsamaktadır.

Bir meslek alanında çalışma ilkelerinin var olmasının ve bu ilkelerin yayınlanmasının, meslek çalışanlarında etik duyarlılığın oluşumuna katkı getirebileceği düşünülmektedir. Psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) hizmetlerinin de başarıya ulaşabilmesi için benimsenen ilkeler, aşağıdaki gibi ifade edilmiştir (Kuzgun, 1997; Kepçeoğlu, 1997; Özoğlu, 1997; Erkan, 2000):

1. PDR hizmetlerinin odağında birey vardır. Bu yüzden her birey seçme özgürlüğüne sahiptir ve saygıya değer bir varlık olarak görülür.
2. PDR hizmetlerinden yararlanma gönüllüğü gerektirir.
3. Rehberlik anlayışı, her türlü çalışması ile öğrenciyi merkez alan bir eğitim sistemini öngörür.
4. PDR hizmetlerinde gizlilik esastır.
5. Rehberlik ve Psikolojik danışma hizmetlerinde birey ile ilgili herkesin anlayış ve işbirliği içerisinde çalışması gerekir.
6. Rehberlik ve Psikolojik danışma hizmetleri eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır.
7. Rehberlik hizmetleri bireylerin tüm yönleriyle gelişmesine yöneliktir.
8. Rehberlik hizmetlerinden tüm hayat boyunca yararlanılabilir.
9. Rehberlik hizmetlerinde bireysel farklılıklara saygı esastır.
10. Rehberlik hizmetlerinde toplumsal sorumluluk da ihmal edilemez.
11. Rehberlik hizmetleri planlı, programlı, örgütlenmiş bir biçimde ve profesyonel bir düzeyde sunulur.
12. Rehberlik ve Psikolojik danışma hizmeti sunulacak birey ve öğrenciyi her yönüyle tanımak esastır.

Yukarıda ifade edilen meslek ilkeleri, psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar için yol gösterici olmuştur. Çalışanların psikolojik danışma ve rehberlik mesleğini icra ederken mesleğin gerektirdiği etik ilke, kural ve standartlarına uymaları zorunluluktur (Doğan ve Tekinalp, 2002, 22).

Psikolojik danışma ve rehberlik alanında belirlenen etik ilkelerin amaçları aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Van Hoose ve Kottler, 1995 akt. Gladding,2000):

a. Etik ilkeler, psikolojik danışmanları korur ve yönlendirir. Psikolojik danışmanlar, mesleki düzenlemelerle yasalar tarafından kontrol yerine, görevlerini özdenetim yoluyla kendileri düzenlemektedirler.

b. Etik ilkeler, meslek içerisinde iç anlaşmazlıkların ve önemsiz çekişmelerin kontrolüne yardımcı olarak mesleğin gelişmesinin devamlılığını sağlar.

c. Etik ilkeler, danışanları özellikle yasal olmayan uygulamalardan korur. Psikolojik danışmanların, mesleki yasalara ek olarak etik ilkelere uygun davranmaları durumunda standartlara uygun kararlar verdikleri kabul edilir.

Türkiye'de PDR programlarından mezun olanların çoğunluğu eğitim kurumlarında istihdam edilmektedir. Okul psikolojik danışmanları diğer alanlarda hizmet veren psikolojik

danışmanlardan farklı olarak bazı sorumluluklar üstlenmişlerdir. Dolayısıyla bu çalışmada okul psikolojik danışmanlarının uymaları gereken etik ilkeler üzerinde durulmuştur.

2. Okul Psikolojik Danışmanlarının Sorumlulukları

Hem ilköğretim hem de ortaöğretim kurumlarında görev yapan okul psikolojik danışmanları, özel konuları gereği öğrenciye, ailesine ve meslektaşlarına karşı sorumlulukları vardır. Okul psikolojik danışmanlarının bu sorumlulukları Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneği tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmiştir (ASCA, 2003):

a- Okul psikolojik danışmanlarının öğrencilere karşı bazı sorumlulukları bulunmaktadır. Bu kapsamda okul psikolojik danışmanları öğrencilere birey olarak saygı duymalı, öğrenciler için mesleki yöneltme faaliyetlerini yürütmeli, öğrencilerin eğitsel ve duyuşsal olarak gelişmelerini sağlamalı, sahip oldukları kişisel değerleri öğrencilere aktarmaktan kaçınmalı, öğrencileri durumu ile ilgili politika, kanun, kural, güvenilirlik kuralları gereği, öğrencilere verilen hizmetler kapsamındaki kayıtların güvenliği sağlamalı ve korumalı, öğrencilerin, ihtiyaçlarına uygun bilgisayar programları uygulamalı, öğrencilere yaptıkları uygulamalar ile ilgili bilgiler verilmeli, mezunları izleme çalışmaları yapılmalıdır.

b- Okul psikolojik danışmanlarının okula karşı da bazı sorumlulukları vardır. Okuldaki çalışanların, okulun misyon, personel ve verimliliğine zarar verebileceği koşullarda, ilgili bilgilendirmeyi yapmalı, bilgilendirme yapılırken danışan-psikolojik danışman ilişkisindeki güvenilirliğe üst düzeyde dikkat etmeli, okulda psikolojik danışmaya ihtiyaç duyulduğunda hizmet vermeli, PDR hizmetlerinin okul içindeki işlevinin sınırlandırıldığı durumlarda yetkilileri durumdan haberdar etmeli, sadece alanıyla ilgili işlerde görev kabul etmeli, çalıştığı kurumdan bir görev nedeniyle ayrıldığında yerine psikolojik danışman pozisyonuna uygun bir kişinin istihdamını önermeli ve okuldaki tüm birimler ile işbirliği içerisinde çalışmalıdırlar.

c- Okul psikolojik danışmanlarının kendilerine karşı sorumlulukları şunlardır; birey olarak mesleki yeterlik ve yetkinlik sınırları içinde işlevini sürdürmeli, davranışlarının sorumluluğunu taşımalı, danışana zarar verecek ve mesleki açıdan yetersiz olduğu hiçbir etkinliğe katılamamalı, mesleki bilgi ve becerisini sürekli geliştirmelidirler.

d- Okul psikolojik danışmanlarının mesleki sorumlulukları ise şunlardır: Bağlı oldukları kurumun etik dışı davranışların engellenmesi konusunda politikalarını ve yaptırımlarını kabul etmeli ve politikaların doğru işleme için çalışmalı, bireysel etik davranış geliştirmede kendi tarzlarını oluşturmalıdırlar.

Görüldüğü gibi okul psikolojik danışmanlarının öğrencilere, okula, kendilerine ve mesleğine karşı önemli sorumlulukları vardır. Öğrencilerin kişisel/sosyal, eğitsel ve mesleki açıdan gelişmelerini kolaylaştırmak için, okul psikolojik danışmanları çalışmaları sırasında bu sorumlulukları göz önünde bulundurmalıdırlar. Okul psikolojik danışmanlarının, sözü edilen sorumlulukları yerine getirirken uymaları gereken önemli etik ilkeler bulunmaktadır. Bu etik ilkelerden bazıları aşağıda ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

3. Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinde Etik İlkeler

Alan yazında okul psikolojik danışmanlarının dikkat etmeleri gereken etik ilkelerden özellikle üzerinde durulan konular; özgür seçim ve bilgilendirilmiş onay almak, psikolojik danışmada konuşulanların gizliliğini sağlamak, değer aktarımından, psikolojik danışma hizmetlerinde bilgisayar teknolojisinin yanlış kullanımından ve danışanla duygusal-cinsel ilişkiden kaçınmak olarak ifade edilmiştir. Aşağıda bunlara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Bilgilendirilmiş onay (informed consent) ve özgür seçim. Hem bilgilendirilmiş onay hem de danışanın seçme özgürlüğü psikolojik danışmanın doğası ve gönüllükle ilgilidir. Psikolojik danışmanlar, danışanlara psikolojik danışmanın amaçları, sağlanan hizmetlerin niteliği, yapılacak görüşmenin yarar ve riskleri, psikolojik danışmanın süresi, gizlilik derecesi, kullanılacak teknikler ile psikolojik danışma dosyası hakkında bilgi vermelidirler. Bu bilgiler

işğında psikolojik danışmaya başlayıp başlamama konusundaki son karar danışana aittir. Bu şartların açıkça ifadesi psikolojik danışmanın hem mesleki, hem de etik sorumluluğudur (Nugent,2000, 64).

Psikolojik danışmanlar, danışanları bilgilendirirken danışanın ruh halini göz önüne almalıdırlar. Bu durum psikolojik danışmanlar için güç olabilir. Psikolojik danışmanlar, çok fazla ya da çok az bilgilendirme yapmamalıdırlar, bu iki durum arasında dengeyi bulmalıdırlar. (Corey,1990, 57). Örneğin, bir lise öğrencisi okul psikolojik danışmanı ile yaptığı oturumlar sırasında uyuşturucu madde kullandığından söz edebilir. Bu gibi durumlarda psikolojik danışman, etik açıdan herhangi bir sorun yaşanmaması için, psikolojik danışma sürecinin başlangıcında psikolojik danışma oturumlarının gizliliğinin sınırları hakkında bilgi vermelidir. Bu bilgilendirme aşamasında da, çok ayrıntılı bilgilendirilmesi danışanı kaygılandırabilir. Bu yüzden psikolojik danışmanlar, danışanları ve ailelerini bilgilendirirken hem duyarlı, hem de bu konuda beceri sahibi olmalıdırlar.

Danışanlara sunulacak bilgilendirilmiş onay, bir plan çerçevesinde sunulmalıdır. Danışanlar çoğunlukla psikolojik danışma ile ilgili olarak hiçbir haklarının ve sorumluluklarının olmadığını düşünebilirler. Psikolojik danışmanların, her türlü hareketi danışanı çok fazla etkileyebilir. Psikolojik danışma sürecinin başarılı olarak devam etmesi için psikolojik danışmanın, danışanı doğru bir şekilde bilgilendirmesi önemlidir (Corey, 1990, 57).

3.2. Psikolojik danışmanın gizliliği. Gizlilik konusu da psikolojik danışma ilişkisinde danışanların önemli bir hakkı olarak görülmektedir. Bu hak, ASCA ve Türk PDR-DER etik ilkelerinde açıkça belirtilmiştir.

Buradaki gizlilik kavramının anlamı; psikolojik danışmaya ilişkin kayıtların danışanın izni olmadan başkalarına duyurulmamasıdır. Danışan bu ilkeye güvenerek psikolojik danışman ile kendisi hakkında açıkça konuşur (Nugent, 2000, 64). Psikolojik danışman ile paylaştığı sırların başkalarıyla konuşulduğunu fark eden bir danışan, bir başka psikolojik danışmana başvurmakta güçlük çekecektir ve bu tür olaylar, başkalarının da bu hizmetlere güveninin sarsılmasına yol açacaktır. Bu tip davranışları gösteren psikolojik danışmanların hem kendilerine, hem de mesleklerine zarar verdikleri söylenebilir (Kuzgun, 1997, 199).

Psikolojik danışma ve rehberlik alanında etik duyarlılığın gelişmesinde, yaşanmış bazı olayların üzerinde özellikle durulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. A.B.D.'de 1969 yılında yaşanmış, gerek yazılı ve görsel basında, gerekse de akademik çevrelerde çokça tartışılan, kayıtlara "Tarasoff vakası" olarak geçen bir olay, psikolojik danışma etiği açısından önemli görülmektedir.

Örnek olay: Tarasoff Davası

Poddlar adlı adam, 27 Ekim 1969 tarihinde, sevdiği ancak bu sevgisine karşılık bulamadığı Tarasoff'u öldürür. Olayın kahramanları Poddlar ve Tarasoff, Kaliforniya Üniversitesi'nde öğrencilerdir. Olaydan bir yıl önce bu kişiler, bir dans kursunda tanışılar ve Tarasoff bir yeni yıl partisinde Poddlar'ı öper. Bu öpücükten sonra, Poddlar, Tarasoff ile ciddi bir ilişki yaşadıklarına inanır. Daha sonra, Tarasoff Poddlar'a onunla ilgilenmediğini ve başka erkek arkadaşının olduğunu söyler. Bu sözler üzerine Poddlar depresyona girer, çalışmaları ile sağlığını önemsememeye ve kendi kendine konuşmaya başlar. Bir arkadaşına Tarasoff'un odasını bombalayacağını anlatır. Poddlar bir süre sonra arkadaşları tarafından ikna edilerek öğrenci sağlık merkezine gitmeye başlar. Dokuzuncu görüşmesinde, Poddlar, psikolojik danışmana Tarasoff'u yaz tatilinden sonra öldüreceğini söyler. Psikolojik danışman, kampüs polisine haber verir, Poddlar tutuklanır ve polis olayı soruşturmaya başlar. Soruşturma sonrasında polis Poddlar'ın, kızı öldürmeyeceğine ikna olur ve Tarasoff'tan uzak duracağına ilişkin söz alır. Sağlık merkezi başkanı, Poddlar'ın tedavi görmesi ve hastanede yatması için ikna edilmesini ister. İkna çabalarından sonra Poddlar, psikolojik danışmayı terk eder. Bir süre sonra da Poddlar, Tarasoff'un evinde onu bıçakla öldürür, ardından polise haber vererek teslim olur. Daha sonra 1974 ve 1976 yıllarında iki kez duruşma yapılır. Duruşma sonunda verilen kararda, danışan ile birlikte hem sorgulayan polisler hem de psikolojik danışman suçlu bulunur (www.tarasoff. Case).

Bu olayın psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde etik ilkeler açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Danışan bir başkasını öldürmekten söz ettiğinde, önlem almakla birlikte, psikolojik danışmanın hedefteki kişiyi de bu durumdan haberdar etmesi gerekirdi. Ciddi bir tehlike söz konusu olduğunda psikolojik danışman, tehlikeyi gidermek için girişimlerde bulunurken, hedefteki bireyin uyarılmasını sağlamakla da yükümlüdür.

Psikolojik danışmanın bireye karşı sorumluluğu, bireyin ve toplumun iyiliği için taşıdığı sorumluluk ile sınırlıdır. Psikolojik danışmanın, bu gerçeği psikolojik danışma ilişkisi başlamadan önce veya psikolojik danışma sırasında, uygun bir zamanda danışana açıklaması gerekmektedir (Kuzgun, 1999, 200).

3.3. Psikolojik danışman ve danışan arasındaki duygusal-cinsel ilişki. Psikolojik danışman ile danışan arasında duygusal-cinsel ilişki kurulmasının uygun olmayacağı, psikolojik danışma ile ilgili etik ilkelerde açıkça belirtilmiştir. Amerikan Psikolojik Danışma Derneği (ACA) bu durumu "psikolojik danışmanlar danışanlarla hiçbir şekilde cinsel ilişkiye giremezler ve cinsel ilişkiye girmiş olanlar, ilişkiye girdikleri danışanlarıyla psikolojik danışma yapamazlar" şeklinde ifade etmiştir (Corey, 1990; Peterson ve Nisenholz, 1999,59 ; Nugent.,2000,62).

Psikolojik danışman ile danışan arasındaki duygusal-cinsel ilişki, hem danışanlara hem de psikolojik danışmanlık mesleğine zarar verir. Psikolojik danışmanlar, danışanlar ile ilişkilerinde cinsel içerikli ifadeler kullanmamalı veya cinselliği çağrıştıracak davranışlarda bulunmamalıdır. Psikolojik danışma sürecindeki duygusal-cinsel ilişki, etik ilkelerle olduğu gibi yasalar tarafından da yasaklanmıştır (Gladding, 2000, 59).

Psikolojik danışma ilişkisi başlamadan önce, danışan ve psikolojik danışman arasında duygusal ve cinsel ilişki olmayabilir. Ancak oturumlar esnasında psikolojik danışman, sezgileriyle böyle bir ilişkinin geliştiğini görebilir. "Bu gibi durumlarda psikolojik danışmanlar nasıl davranmalı, psikolojik danışmaya devam etmeli midirler?" gibi sorular etik ilkeler çerçevesinde tartışılmalıdır.

Etik davranmak her zaman profesyonel kişinin sorumluluğu altındadır. Psikolojik danışman, danışanı ile arasında duygusal ilişki geliştiğini fark ettiği an psikolojik danışma ilişkisini sonlandırmalıdır. Gerekirse meslektaşlarından yardım istemeli, danışanı kurban, kendisini de mağdur eden olmaktan kurtarmalıdır. Ruh sağlığı alanında çalışan kişilerin meslek eğitimlerinde danışanlarla cinsel ilişkiye girmemeleri ve bu gibi durumlara baş etmeleri öğretilmektedir. Ancak psikolojik danışmanın bu konuda bilgi sahibi olması yetmemektedir. Eğitim sürecinde psikolojik danışman adaylarının, bu konudaki etik ilkeleri içselleştirmeleri beklenmektedir (Notman ve Nadelson, 1994; Gabbard, 1991 akt. Özmen, 1998).

3.4. Psikolojik danışma ve rehberlik sürecinde değer aktarımından kaçınmak. Değerler, birey veya grupların sahip oldukları tutum ve davranışlar ile etik ilkeler üzerinde etkilidirler. Bireylerin sahip oldukları yaşam biçimi; değer sistemlerinin, dini, felsefi, sosyal, kültürel ve politik birikimlerinin etkisiyle ortaya çıkar. Psikolojik danışma sürecinde bireyler arasındaki değer farklılıkları, çatışmalara yol açabilir (Nugent,2000, 63).

Psikolojik danışmanlar, danışanların karar vermelerine yardımcı olmak için değişik tutum ve davranışları içeren alternatifler sunar ve onların bireysel gelişimlerine katkı sağlar. Psikolojik danışmanlar, görevleri gereği farklı değer sistemlerini araştırmak durumundadırlar. Değer sistemleri her topluma göre farklılık gösterebilir. Psikolojik danışman, oturumlar süresince sahip olduğu değerlerle danışanı etkilemekten kaçınmalıdır. Psikolojik danışmanlar, bireysel değerlere sahip olabilirler, ancak danışanlara alternatif önerilerde bulunurken bu değerlerini aktarmaktan kaçınmalıdırlar (Corey, 1990).

Örnek Olay:

Bir erkek öğrenci, kişilerarası ilişki problemleri nedeniyle, öğrenim görmekte olduğu üniversitenin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi'ne başvurur. Birkaç oturum psikolojik danışma yardımı aldıktan ve psikolojik danışmanla güvenli bir ilişki kurduktan sonra, danışan eşcinsel olduğunu, bu durumdan rahatsız olmadığını ancak ailesi ve arkadaşları ile paylaşmadığı için kendisini huzursuz hissettiğini söylemiştir. Psikolojik danışman eşcinselliği kabul edilemez bulan birisidir ve daha önce bir eşcinselle psikolojik danışma yardımında

bulunmamıştır. Buna rağmen danışan ile psikolojik danışma sürecine devam etmiştir. Süreç içerisinde psikolojik danışman, danışanını yargıladığını ve ona kendi değer yargılarını empoze etmeye başladığını fark etmiştir.

Yukarıdaki olay, psikolojik danışmanların değer yargılarının etkisinde kalarak danışanlarına yaklaşmalarına bir örnek oluşturmaktadır. Her ne kadar psikolojik danışmanların danışanlara değer aktarımından kaçınmaları gerektiği belirtilse de, böyle bir durum fark edildiği anda gereken önlem alınmalıdır. Psikolojik danışman süreçte objektif olmadığını anladığında bunu uygun bir şekilde danışanına anlatmalı ve onu bir başka psikolojik danışmana yönlendirmelidir.

3.5. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde bilgisayar teknolojisinin yanlış kullanımı. Bilgisayar teknolojisinin, psikolojik danışmada yanlış kullanımı etik açıdan sıkıntılar doğurabilir. Psikolojik danışma sürecinde bilgisayara kaydedilen danışana ait bilgiler, başkaları arasında yayılabilir ve kullanılabilir. Bu bilgilerin İnternet aracılığı ile farklı yerlerde kullanılabilmesi endişesi de bulunmaktadır (Gladding, 2000, 61).

İlgilerin, yeteneklerin, kişiliğin ölçümü için geliştirilmiş olan bilgisayar programlarının sayısında artış görülmektedir. Bu programların psikolojik danışma hizmetlerinde kolaylık ve çabukluk sağladığı söylenebilir. Ayrıca, bu programlar aracılığı ile geniş kitlelere mesleki yöneltme hizmeti de verilmektedir (Locus, 1994 akt. Kulahoğlu, 2002, 42). Bilgisayar programları ile sunulan bu tür hizmetlerin dikkatli bir şekilde yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde önemli etik sorunlar ortaya çıkabilir. Aşağıda bu konuyla ilgili bir örnek olaydan kısaca söz edilmektedir.

Örnek Olay:

Bir öğrenci okul psikolojik danışma ve rehberlik servisine gelir ve psikolojik danışman olmadan bilgisayarda bir psikolojik test programını yanıtlar. Bu testin sonucu, öğrencinin bazı kişisel sorunlara yatkınlığının ortalamadan daha yüksek olduğunu gösterir. Bu sırada öğrenci zaten depresyondadır. Bilgisayar programı açıkça öğrencinin, eğer istenirse, daha ileri düzeyde psikolojik yardım alabileceğini belirtmektedir. Öğrenci psikolojik danışma merkezinden ayrıldıktan sonra, daha da depresif olmuştur. Öğrencinin anne-babası ve psikolojik danışmanı olmadan tek başına bilgisayarda yanıtlandığı psikolojik testin, öğrencide daha derin sorunlara yol açacağı düşünülmektedir (Talbutt, 1992).

Yukarıdaki örnek olayda, psikolojik danışma ile ilgili hazırlanmış olan bir bilgisayar programının yanlış kullanılmasının öğrencide problemlere yol açabileceği görülmektedir. Danışanın psikolojik testlerin sonucu hakkında bilgilendirilmesi, psikolojik danışmanlar için bir mesleki bilgi ve beceri gerektirir. Psikolojik danışmanların, danışanların yanıtlandığı testlerin sonucu ile ilgili olarak, danışanları doğru bir şekilde bilgilendirmeleri gerekmektedir.

4. Psikolojik Danışma ve Rehberlik'te Etik ve Yasa İlişkisi

Yasal kurallar ve etik ilkeler birbirleriyle ilişkili kavramlardır. Bu ilişki içerisinde yasaların doğrudan yaptırım gücü olmasına rağmen, etik ilkeler için böyle bir durum söz konusu değildir. Ayrıca etik ilkelerin ve yasal kuralların her zaman örtüştüğü de söylenemeyebilir. Örneğin, bir psikolojik danışmanın mesleğinde kendini iyi bir şekilde yetiştirmesi etik bir ilke iken, bu konuda yasal bir zorunluluk yoktur. Etik ilkeler bir konu yasallaşmadan önce, o konuyla ilgili toplumsal duyarlılığın oluşmasını sağlarlar ve bu ilkeler yasalaştığı zaman etik de büyük ölçüde amacına ulaşmıştır.

4.1. Okul psikolojik danışmanlığında ailelerin hakları. Öğrencilerin yaşları küçük olduğundan, hakları aileleri ve mahkemeler tarafından korunmalıdır. Çocuklar kendi yaşamları ile ilgili kararları vermek için gerekli yetenek ve kapasiteye sahip olmadıkları için yasal olarak ailelerin bu kararların verilmesine katılıp katılmayacakları tartışmaları devam etmektedir (Remley, 1985 ; Schmidt, 1993, akt. Muro ve Kottman, 1995, 379). Aşağıda bu konuya ilişkin bir örnek olay sunulmuştur.

Örnek Olay:

İlköğretim dördüncü sınıfa devam eden öğrencinin annesi, çocuğunu ertesi yıl özel okula göndermek istediğini belirtirken, çocuk okuldan ayrılmak istememektedir. Anne, bu konuyla ilgili olarak okul psikolojik danışma ve rehberlik servisine başvurur. Okul psikolojik danışmanı bu durumda ne yapmalıdır?

Psikolojik danışman, etik ilkeler gereği bu karardan birinci derecede etkilenecek kişinin çocuk olduğunu anneye hatırlatmalı ve böyle bir kararın öncelikle çocuk ile verilmesi gerektiğini aileye bildirmelidir. Okul psikolojik danışmanı görevi gereği; anne ve çocuğu okul değiştirmenin, öğrenci üzerinde oluşabilecek psikolojik etkileri hakkında bilgilendirmelidir.

Ailelerle ilgili tartışılan bir başka konu ise, okullardaki değişik etkinliklere, bireysel ve grupla psikolojik danışma oturumlarına çocukların katılımında ailelerin izninin olup olmayacağıdır. Ailelerin inanç ve değerlerinin okul psikolojik danışmanınıninkilerle çatıştığı durumlarda, aileler çocuklarının bazı etkinliklere katılmalarını istemeyebilirler. (Alexander ve Alexander, 1985 akt. Muro ve Kottman, 1995, 380). Bu durumda okul psikolojik danışmanları, çocukların uygulamalardan herhangi bir zarar görmeyecekleri konusunda ailelere garanti vermelidirler.

4.2. Okul psikolojik danışmanlığında çocuk ihmal ve istismarlarını rapor etmek. Okul psikolojik danışmanları, herhangi bir çocuğun istismarına yönelik bir bilgi sahibi olursa, bu bilginin psikolojik danışman tarafından rapor edilmesi hem yasal hem de etik zorunluluktur (Peterson ve Nizenholz, 1999, 58). Okul psikolojik danışmanları okullarındaki tüm personelin, öğrencilere yönelik fiziksel, cinsel ve duygusal istismar ve ihmal, aileleri tarafından terk edilme ve yetersiz bakım gibi tüm istismar durumlarını rapor etmeli ve ilgili kurumlara bildirmelidirler (Muro ve Kottman, 1995, 381).

Örnek Olay:

Bir ilköğretim okulu öğretmeni, sınıfındaki bir öğrencinin uzun süredir derslerdeki başarısının düştüğünü, buna paralel olarak da durgunlaştığını fark etmiş ve öğrencinin bu konuda yardım alması için okul psikolojik danışmanı ile iletişime geçmesini sağlamıştır. Çocukla yaptığı görüşmelerde, okul psikolojik danışmanı öğrencinin bir süredir evde fiziksel ve cinsel istismara maruz kaldığını ve bunu da kimseyle paylaşmadığını öğrenmiştir.

Psikolojik danışma sürecinin gizliliği esastır ancak yukarıdaki örnek olayda ve benzeri durumlarda, psikolojik danışmanın böyle bir bilgiyi gizli tutmaması gerekmektedir. Psikolojik danışman öğrencinin yararını gözeterek, okul idaresinin de işbirliği ile ilgili kurumlara iletişime geçmeli ve öğrencinin bir an önce istismardan kurtarılmasına yardımcı olmalıdır.

4.3. Psikolojik danışmanların mahkemelerde tanıklığı. Psikolojik danışmanların mahkemelerde tanıklık yapıp yapamayacakları etik olarak tartışılmaktadır. Bir psikolojik danışmanın, üç farklı durumda mahkemeye tanık olarak çağırılması söz konusudur. Bunlardan en yaygın olanı, psikolojik danışmanın gördüğü bir olaydan dolayı mahkemeye tanık olarak çağırılmasıdır. Bir diğer durum, psikolojik danışmanın danışan ile olan ayrıcalıklı ilişkisinden dolayı mahkemeye çağırılmasıdır. Örneğin, psikolojik danışmanın danışan veya danışanın ailesi ile ilgili olarak tutmuş olduğu görüşme notları, mahkeme tarafından değerlendirilmek için psikolojik danışmandan istenebilir ve psikolojik danışman mahkemeye çağırılabilir. Üçüncü durum ise psikolojik danışmanların mahkemeye uzman tanık olarak çağırılmasıdır (Peterson ve Nizenholz, 1999, 63).

4.4. Psikolojik danışma ve rehberlikte okul kayıtlarına ulaşılabilirlik. Okul psikolojik danışmanlarının öğrencilerle ilgili olarak tutmuş oldukları bilgileri uygun şekilde muhafaza etmeleri etik bir gerekliliktir. Yalnız bu gereklilik için, psikolojik danışmanların kendi yönetmelikleri ile yasaların yorumu arasında farklılık bulunabilir. Örneğin, Amerika'da ailelerin eğitim hakları ve mahremiyetleri yasası (FERPA) tüm okul personeli ve psikolojik danışmanların davranışlarını kapsar. FERPA yasalarına göre, aileler çocuklarına ait kayıtları inceleme hakkına sahiptirler. Bu yasa gereği psikolojik danışma bilgilerini muhafaza etme sorumluluğu bulunan

psikolojik danışmanlar zor durumda kalabilirler. Okul psikolojik danışmaları, yasalar çerçevesinde, öğrencilere ait kayıtların korunması hususunda kendi yönetmeliklerini ailelere ve topluma tanıtmalıdır. Bu konudaki genel kanı, kişisel dosyaların ve psikolojik danışma ilişkisinin özel olduğudur (Muro ve Kottman, 1995, 382).

5. Sonuç

Etik ilke ve standartlar, psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanların mesleki kimlik ve görevlerini açıklamayı, sorumluluk sınırlarını belirlemeyi kolaylaştırır. Bu ilkeler, psikolojik danışmanların mesleklerini icra ederken karşılaşılabilecekleri sorunlu durumlarda onlara yol gösterecek ipucu davranışları göstermektedirler (Türk PDR-DER, 2000).

Etik kurallara uymak veya etik kuralları izlemekle etik kuralları en ideal şekilde uygulamak arasında fark vardır. Örneğin, etik ilkeleri zorunlu olarak benimsemiş bir psikolojik danışmanın asgari standartlara göre işini yapması beklenir. Psikolojik danışman temel kurallara uyarken, mesleki standartların gerekliliğini karşılamaya çalışır. İdeal etik anlayışını benimseyen psikolojik danışmanların ise, üst düzeyde standartlar için çaba göstermeleri beklenmektedir. Psikolojik danışmanların uygulamalarında, danışanlar için “ neyin daha doğru olduğunu düşünme “ eğiliminde olmaları beklenir. Yasalara uymak ve asgari standartları yerine getirerek davranmak, etiğe uygun davranışın bir parçası olmakla birlikte uygulamada psikolojik danışmanlardan bundan daha fazlası beklenmektedir (Doğan ve Tekinalp, 2002, 23).

Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar için etik ilkeler konmasına rağmen, bu alanda çalışanlarda etik dışı davranışlar görülebilir. Bunlar; mesleki yeterliliğin ve yetkinliğin sınırlarını iyi tayin edememek, danışanların bilgilerinin gizliliğini muhafaza edememek, cinsel ve duygusal istismar ile sonuçlanan uygulamalarda bulunmak, ölçme araçlarının izinsiz ve yanlış kullanımına neden olmak gibi davranışlardır.

Hem nitelikli psikolojik yardım hizmeti sunmak hem de yanlış uygulamaları önlemek amacıyla psikolojik danışma hizmeti sunan meslek elamanlarını denetleyecek mekanizmaların oluşturulması zorunludur. Ülkemizde de psikolojik danışmanlık etik ilkeleri oluşturulmasına rağmen, etik dışı durumları denetleyecek mekanizma yoktur. Bu alanda etik ilkelerin daha da güçlü olarak uygulanması için bu denetim mekanizmasına ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- American School Counselor Association, **Code of Ethics**,
- Aydın, İ. (2003). **Eğitim ve Öğretimde Etik**. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Corey, G. (1990). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy**. California: Brooks / Cole Publishing Company.
- Doğan, S ve Tekinalp, E. (2002). **Lisans düzeyinde meslek sorunları ve ahlak ilkeleri” dersinin işleniş. Gazi Üniversitesi Örneği**. Psikolojik Danışmanlıkta Etik Sempozyumu Kitapçığı. İstanbul: Yöret Vakfı.
- Erkan, S. (2000). **İlköğretimde Rehberlik**. (Editör : Yıldız Kuzgun) Ankara: Nobel Yay.
- Gladding, S. T. (2000). **Counseling**. U.S.A Printice Hall Pearson Education. U.S.A. R.R. Donnelay and Sans Company.
- Kepçeoğlu, M. (1997). **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. İstanbul: Başak Ofset.
- Kuzgun, Y. (1997). **Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. Ankara: ÖSYM Yayınları
- Külahoğlu, Ş. (2002). **Bilgisayarlı rehberlik programlarının etik açıdan değerlendirilmesi**. Psikolojik Danışmanlıkta Etik Sempozyumu Kitapçığı. İstanbul: Yöret Vakfı.
- Muro ve Kottman (1995). **Guidance and Counseling in the Elementary and Middle Schools**. Wm C. Brown Communications. U.S.A.
- Nugent, F. A. (2000). **Counseling**. New Jersey : Pearson Education. Upper Gaddle River Company
- Özmen, M. (1998). **Terapist-Hasta İlişkisinde Cinsel Taciz**. Türk Psikoloji Dergisi 9 (4), 308-314.
- Özoğlu, S. Ç. (1997). **Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma**, Ankara, A.Ü. Basımevi.
- Peterson, V. ve Nizenholz, B. (1999). **Counseling** U.S.A. Viciom Company.
- Talbutt, L. C. (1992) (Çev: Ersever, Ö. H.). **Etik Kurallar ve Bilgisayar Kullanımı: Okul Danışmanları İçin Örtük Yanıtlar**. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 25 (2), 571-577.
- Türk PDR Derneği (2000). **PDR Alanında Çalışanlar İçin Etik Kurallar**. Ankara.
- Voltan-Acar, N. (2003). **PDR’de Yirmibeş Yıl (Makaleler)**. Ankara, Nobel Yayınları.
- <http://www.schoolcounselor.org/content.cfm?L1=1&L2=15>. Aralık. 2003.
[www.Tarasoff case.htm](http://www.Tarasoff.case.htm). Aralık. 2003.